

CONJUGANT CRITS: TEOLOGIA DE L'ALLIBERAMENT I ECOLOGIA

EZEQUIEL "GESE" SILVA

Buenos Aires, Argentina

Ja fa temps que a Amèrica Llatina, Leonardo Boff, s'encarregava de recordar a la Teologia de l'Alliberament (TdA) la urgència de la temàtica ecològica, plantejada originàriament per teòlegs nord-americans i europeus. La seva obra *Crit de la terra, crit dels pobres* va enfocar l'actualitat de la qüestió ambiental per a la teologia en el nostre context llatinoamericà. Allà hi deia, entre d'altres coses, què tenen en comú la TdA i l'ecologia: ambdues parteixen d'un clam, d'un crit. La primera del crit dels pobres per la vida digna. La segona, del crit de la Terra, explotada i oprimida de diverses maneres pels éssers humans.

Davant l'estat actual del nostre ecosistema planetari i de cares al seu futur, ¿quin paper li toca a la TdA? ¿Pot realitzar alguna aportació per tal de fecundar la praxi i reflexió ecològica?

Podem considerar tres esclatxes per introduir-nos en aquesta relació possible (i necessària) entre TdA i ecologia. Primer, perquè la TdA fa camí amb els nostres pobles llatinoamericans profundament marcats en la seva identitat per la seva relació amb la terra, la natura. És l'esclatxa historicocultural. Segon, perquè la TdA ha precedit i excedit pràctiques que han conjugat joiosament i dolorosa preocupació ecològica i opció pels pobres. Es tracta de l'esclatxa martirial. En darrer lloc, perquè la TdA, des del seu mètode i notes particulars, pot ser una instància crítica saludable per l'ecologia. És l'esclatxa metodològica. Aprofundim breument en cadascuna d'elles.

La tradició cultural llatinoamericana

Des d'una perspectiva històrica, observem que la TdA ha enfonsat les seves arrels en el fan camí que els pobles llatinoamericans al ritme dels seus processos alliberadors en la recerca de vida abundant i felicitat plena. Pobles que estan vinculats a la terra des de les fondes fibres de la seva identitat, la seva cultura i la seva història mil·lenària: la Pacha Mama o Mare Terra. Per a ells, la terra, l'ambient és constitutiu de la seva identitat. Sense ella no es poden comprendre, narrar-se, projectar-se, desenvolupar-se o somiar-se.

128

La saviesa d'aquests pobles ens recorda que no podem violar la Pacha, que generosament i gratuïta ens dóna els fruits del seu ventre. Ens han encomanat que en tinguem cura, que la tractem amb respecte, responsabilitat i fins i tot veneració. La "raó instrumental" del món occidental ens va dur a objectivar la Pacha, a manipular-la i explotar-la fins al punt d'arraconar-la en la seva agonia. La riquesa de la tradició cultural dels pobles originaris llatinoamericans ens parla de la Pacha no pas com a quelcom, una cosa, un objecte inert; sinó com a algú, amb vida, que reparteix la seva vida abundant a "mà estesa".

El poble d'Israel, de la mateixa manera, també va percebre que Déu regalava la vida gratuïtament i amb generositat per mitjà de la Terra. La seva experiència sintonitza, alhora, amb els nostres pobles originaris en aquella intuïció religiosa primigènia que veu en la terra una fondària i una profunditat vinculada al misteri diví. D'aquí que la TdA pugui continuar obrint aquesta esclatxa historicocultural en la seva reflexió i articulació amb l'ecologia.

Dorothy Stang, màrtir dels pobres i de la terra.

La tradició bíblicojesuànica a l'Amèrica Llatina ha heretat en els temps recents una icona martirial que ens parla clarament de la relació entre preocupació ecològica i opció pels pobres: la Gna. Dorothy Stang. Fou assassinada el 12 de febrer del 2005 a la forest amazònica. Va rebre sis covards trets que li van arrencar la vida als 73 anys. Va ser l'atac violent dels poderosos per fer callar el seu compromís en defensa de la vida dels pobles originaris que habiten l'Amazònia. Va ser la reacció fratricida que no va suportar la denúncia als terratinents que exploten impudicament els treballadors rurals. A l'amazònic Estat de Parà (Brasil), en els darrers 33 anys, hi ha hagut 772 assassinats de treballadors rurals i de persones que els donaven suport. Dorothy és un testimoni actual de com la preocupació per la conservació i la cura de la forest es conjuga amb la lluita pels drets dels pobres a la terra i el treball digne per a la seva vida abundant i ciutadania plena. Des d'aquesta esclatxa testimonial – de

la Gna. Dorothy i de tants de companys i companyes-la TdA troba via per a la seva reflexió i articulació amb l'ecologia.

Algunes reserves crítiques.

La pregunta per l'actualitat de la TdA no deixa de ressonar des de fa uns quants anys. Ja sigui formulada amb intenció constructiva o amb ànim malintencionat, sabem que la pregunta per l'actualitat de la TdA no es respon tenint com a paràmetre la seva visibilitat editorial o actualitat acadèmica. Allò important no és pas que es perpetui com a teologia hegemònica, sinó més aviat veure de quina manera a partir del seu pas, tota teologia pot ser alliberadora a Amèrica Llatina o en el lloc que sigui. En això també rau la seva actualitat. En aquesta línia, la TdA pot ser una gran aportació per a la causa ecològica.

A la TdA també es parla de l'*alliberament de la teologia* (Juan Luis Segundo). D'aquesta manera se'ns adverteix sobre els dispositius opressors i legitimadors propis de la narrativa teològica, que tenen a veure amb l'ambigüitat de la paraula i la intencionalitat del discurs. La TdA ha de ser també *alliberament de la teologia* i afavorir, de la mateixa manera, l'*alliberament de l'ecologia*. No són pas pocs els teòlegs i teòlogues que avui pugen al cavall de l'ecologia i s'enrolen de manera acrítica a les seves files. La TdA, en tant que alliberament de la teologia, pot ajudar l'ecologia a desactivar en ella el mateix dispositiu opressor que també batega en el discurs teològic: el fonamentalisme. Es tracta d'un perill que també amenaça l'ecologia.

L'ecologia, ajudada per la TdA, pot estar més a l'aguait davant d'aquest risc. Ningú dubta de la urgència de la cura de la Terra. Les dades són alarmants, l'escenari futur incert, les accions transformadores escasses. No obstant això, la urgència de la causa ecològica no es pot autolegitimar per ella mateixa, caient en fonamentalismes –i autoerotismes intel·lectuals– que perdin l'horitzó evangèlic principal: l'ésser humà en la seva condició històrica d'oprimit.

Presentem tres maneres concretes en què la TdA es pot articular amb l'ecologia des del que anomenem "escletxa metodològica". Per descomptat que n'hi ha d'altres; assenyalen les que considerem més rellevants. La TdA es pot articular amb l'ecologia:

a) Essent memòria de la centralitat dels pobres:

davant del perill d'un biocentrisme abstracte d'alguns ecologismes que posen en el mateix nivell tota vida, des d'un insecte fins a l'ésser humà. Aquí la TdA ha d'aportar tot el seu vigor crític. Seria un horror metafísic i ètic ponderar de manera indistinta la vida de la balena franca austral i la vida dels pobres i faltats de justícia de la terra. La TdA ha de contribuir a desenvolupar una ecologia a la llum de l'alliberament dels pobres. Mentre s'introdueixi aquesta perspectiva, aportació valuosíssima de la TdA, hi pot haver diàleg i articulació entre ambdues disciplines.

b) Proposant una ecologia històrica i política: davant el perill d'una ecologia al marge de la història, la TdA pot contribuir a l'alliberament de l'ecologia incorporant la memòria dels processos històrics en els quals es varen conjugar ambients i territoris amb col·lectius humans i processos polítics. La terra, els llocs, els espais i ambients de la nostra Amèrica Llatina estan fortament travessats per les lluites polítiques i socials. Recuperar els processos, fer memòria dels actors, ressaltar allò sociopolític del drama de la salvació humana pot ser una aportació alliberadora per a l'ecologia. Enmig de la preocupació ecològica, la TdA pot restituir la importància de les lluites territorials, de la tinença de la terra, d'allò bàsic per a la sostenibilitat de la vida o de les biografies i testimonis que nodreixen els ambients.

c) Introduint el "principi-sospita". Així, tal com hi ha una teologia que legitima allò que el mercat tira nitza i construeix, també hi ha una ecologia que pot respondre a interessos estranys a la vida dels pobres. L'ecologia és especialment sensible a aquesta mena de manipulacions del mercat. Hi ha una ecologia "políticament" correcta que connecta fàcilment amb la sensibilitat emocional dels subjectes, aconseguint un alt nivell d'acceptació en el "mercat" i la finalitat de la qual és sostenir i estendre la dominació dels poders fàctics. La sospita activa ens pot ajudar a evitar el risc de canonitzar automàticament qualsevol moviment ecològic.

La TdA, des de l'exploració a la via d'aquestes tres escletxes, realment pot ser una aportació fecunda per al desenvolupament d'una ecologia llatinoamericana que s'insereixi en els processos sociopolítics dels nostres pobles. Apostem per la potència d'aquesta relació i a la possibilitat de conjugar ambdós crims, que són crims de Déu.